

„A v oči sme si otvorene nazrieť chceli...“

Anketa pri príležitosti 140. výročia narodenia Ivana Kraska

„We wished to look full in each other's eyes...“

Survey on the Occasion of 140th Anniversary of the Birth of Ivan Krasko

Litikon, 2016, Vol. 1, No. 1, pp. 81-89

This year we commemorate 140th anniversary of the birth of Slovak writer Ivan Krasko (12 July 1876 – 3 March 1958). We have asked some Slovak literary scholars how they assess his significance in the history of Slovak literature and what is his importance to them these days.

Keywords: Ivan Krasko, symbolism, Slovak literature, poetry

Ivan Krasko (12. júl 1876 – 3. marec 1958) je všeobecne považovaný za jednu z kľúčových osobností moderných dejín slovenskej literatúry. Pri príležitosti 140. výročia jeho narodenia uverejňujeme anketu, ktorá vznikla s cieľom opätovne pripomenúť, čo všetko svojou tvorbou dosiahol. O účasť v tejto ankete sme požiadali viacero predstaviteľov súčasnej literárnej vedy a všetkým osloveným sme položili tieto dve otázky: 1. Ako hodnotíte význam Kraskovej tvorby v dejinách slovenskej literatúry? a 2. Čím sa vám dnes Kraskova tvorba prihovára? Veríme, že ich odpovede vzbudia širší záujem a náš základný cieľ naplnia v dostatočnej miere.

Marián ANDRIČÍK

.....

1. Nie som literárny historik, ale trúfam si povedať, že význam Ivana Kraska pre ďalší vývin slovenskej literatúry bol i pri kvantitatívne skromnom diele zásadný. Nielenže mal najväčšiu zásluhu na etablovaní moderny v slovenskej poézii začiatkom dvadsiateho storočia, ale ani Kraskovo skoré básnické odmlčanie neovplyvnilo fakt, že jeho dielo zostalo dodnes živou a inšpiratívnou súčasťou literatúry. Vyzdvihnúť treba jeho podiel tak na kanonizácii sylabotonického verša v slovenskej poézii, ako aj na jeho uvoľňovaní. Myslím si, že na rozdiel od Hviezdoslava, ktorý tradične víťazí v anketách o najväčšieho slovenského básnika, no málokto po ňom dnes siahne, má Kraskova poézia svojou fascinujúcou alchýmiou aj napriek archaickosti jazyka väčší potenciál osloviť aj súčasných čitateľov. Ba nielen ich – stačí si pustiť napríklad jeho zhudobnené básne *Meluzína* alebo *Hľa, luna bledá* v podaní skupiny Tu v dome...

2. Z našej básnickej klasiky stojí u mňa tvorba Ivana Kraska na samom vrchole. Medzi najväčšie poklady mojej knižnice patrí prvé vydanie Kraskových *Veršov*, kúpené ešte na sklonku bývalého režimu v antikvariáte za desať vtedajších korún, druhé vydanie jeho debutu *Nox et Solitudo* i súborné „kazetové“ vydanie jeho poézie z tridsiatych rokov s Kraskovým podpisom. Až pri tejto ankete som si uvedomil, že najviac básní, ktoré využívam na prednáškach či seminároch z Teórie literatúry, je práve Kraskových. Nebol to zámer, skôr akási intuitívna inklinácia k poézii, v ktorej je všetko na svojom mieste. Je zaujímavé, že hoci Kraskova tvorba je už svojimi archaizmami či inverziami dosť vzdialená dnešnému jazykovému úzu, vôbec na mňa nepôsobí staromilsky, práve naopak. Zaiste to bude spojené s Kraskovým talentom vystihnúť stav ľudskej duše tak, že jeho báseň má schopnosť putovať časom a priestorom s ľahkosťou pierka. Neprestávam obdivovať výrazovú prostotu a zároveň tajomnú hĺbku Kraskovej poézie, jej motívickú bohatosť, rytmickú variabilitu (azda s výnimkou raných básní) a nádhernú hudbu slova. T. S. Eliot svojho času v eseji *Hudobnosť poézie* napísal, že počuť báseň prednesenú v jazyku, z ktorého nepoznáme ani slovo, môže byť pre nás hlbokým zážitkom. Som presvedčený, že poézia Ivana Kraska má aj tento rozmer.

Ján GAVURA

.....

Ivan Krasko je básnikom bez výnimky. V slovenskej literatúre nemáme lepší príklad, v ktorom sa počtom a vnútornou kvalitou subtilne dielo stane gigantickým vo svojom dosahu. Nepodarí sa nám „vyčíslit“ hodnotu Kraskovej poézie a jej priaznivého vplyvu na neskorších básnikov a poetky, ale z odstupu sto rokov vidíme, že táto poézia prišla v správnom čase a spustila proces, ktorý trvalo zmenil slovenskú básnickú scénu. Vďaka Kraskovi so začiatkom 20. storočia sebedovome hovoríme o modernej poézii ako iné národné literatúry. Autentický a univerzálny ľudský princíp v Kraskovej poézii sa prihovára ponad desaťročia vždy novým čitateľom a oslovuje ich bezprostredne. A prihovára sa nám aj svojím tichom, zmĺknutím, keď po dvoch vypätých knihách našiel odvahu nepridávať k svojmu najlepšiemu zo seba nič, za čo by sa neskôr mohol hanbiť.

Michal HABAJ

.....

1. Kraskovo miesto v dejinách slovenskej literatúry je jedným z tých, ktoré sú pevne dané a nemenné. Ak totiž budeme hovoriť o modernej slovenskej poézii, vždy budeme musieť začínať od Kraska. Prečo? Nik iný z našich básnikov nestojí tak pevne na rozmedzí dvoch epoch, 19. a 20. storočia, a nevyjadruje tak presvedčivo, intenzívne a sústredene citlivosť obdobia moderny s jej rozpormi, neistotami a rozkladom. Tu sa evidentne niečo končí, avšak podlomenosť a neurčitosť, ktorá na nás vanie z Kraskových veršov, zároveň v sebe tají čosi nové. Krasko otvára slovenskú poéziu novému životnému pocitu a novej životnej skúsenosti – to, čo prináša, je básnická reč, ktorá dokáže byť ešte bližšie k človeku, splynúť s týmto človekom a plne ho

vyjadriť. A to spôsobom, ktorý je na estetickej rovine mimoriadne pritažlivý a po formálnej stránke majstrovský. Kraskov význam sa vracia stále opätovne vo vplyve a pôsobení na nové básnické generácie. Akoby mal stále čo povedať a hovorí to stále nanovo. Krasko sa vo svojich básňach dotkol čohosi podstatného: čohosi, čo v nás neumiera a stále žije, i keď vždy v iných formách a podobách. Ide o istý druh pravdivosti, ktorá nás ako ľudské bytosti navždy oslovuje, definuje a determinuje. Dostávame sa hlboko do seba, tam, kde to už ani nie sme my, ale niečo večné, skutočné a pravdivé, čo nás presahuje. Kraskove najlepšie básne majú túto silu a túto schopnosť.

2. Mňa osobne Krasko vždy priťahoval predovšetkým vo svojich subjektívnych, prírodných, melancholických polohách (*Zmráka sa, Prší, prší, Topole* a i.). Dnes ma však rovnako oslovuje jeho sociálne angažovaná poézia, niekoľko málo básní, v ktorých naplno ožíva niečo, čo nazývam „slovenským osudom“. Individuálne bytie tu tiež vrcholí vo všeludskom, ale zároveň je niekde uprostred ešte nevyhnutne napojené na bytie národné a sociálne. Táto línia Kraskovej poézie, ako ju reprezentujú napríklad básne *Otrok, Baníci* alebo jedna z najkrajších a najdôležitejších básní slovenskej poézie vôbec – *Otcova roľa*, prináša citlivosť, v ktorej sa akási plachosť, smútok a pesimizmus spájajú s rodiacim sa vzdorom. Tu sa od Kraska vytvára línia späť dozadu, k Hviezdoslavovi, k Jankovi Kráľovi, ale i dopredu, na jednej strane (tam, kde sa osobné spája prevažne s národným) napríklad k Emilovi Boleslavovi Lukáčovi a na strane druhej (tam, kde osobné prechádza do sociálneho) k Jánovi Robovi Poničanovi. Taký verš ako „*Dovtedy sadiť budem stromy, z ktorých rastú šibenice...*“, ak by sme nevedeli, že pochádza od Kraska, mohli by sme pokojne prisúdiť Jankovi Kráľovi alebo Poničanovi. I na týchto miestach Krasko zachytil čosi veľmi hlboké a pravdivé v slovenskej duši a v slovenskom osude. Básnický je to tiež cesta, ktorú prešiel od *Nox et Solitudo* k *Veršom*: v skratke ju môžeme vidieť, ak si vedľa seba postavíme básne *Vesper dominicae* a *Otcova roľa*, obe tematizujúce obraz domova, pritom s takým odlišným cieľom. To všetko sú miesta, kde v plnej miere môžeme rozoznať veľkosť a originalitu básnika.

Igor HOCHEL

.....

1. Význam Kraskovho básnického diela pre dejiny našej národnej spisby je nezastupiteľný, jedinečný a svojím spôsobom aj unikátny. Bol to tvorca, ktorý svojou lyrikou poskytol rozhodujúci vývinový impulz, nasmeroval našu poéziu na cestu moderného básnického výrazu, ako sa chápal v európskom kontexte na začiatku 20. storočia, a tým ju pomkol aj k prekonávaniu istého zaostávania v porovnaní s tzv. veľkými literatúrami. Fascinujúce pritom je, že jeho generační druhovia prakticky okamžite po vydaní Kraskových zbierok tento podnet dokázali užitočne, hoci málokto sa mu kvalitou svojich veršov vyrovnal. Krasko je u nás prakticky prvý, kto povýšil estetickú funkciu básnickej výpovede na najvyšší piedestál, oslobodiac sa od dovtedy priam svätej povinnosti slúžiť záujmom národného života. Do centra poetického diania postavil seba samého, pričom jeho lyrický subjekt nie je nositeľom vzletných ideí, ale zraniteľnou ľudskou bytosťou, často sa zmietajúcou v pochybnostiach. Bez Kraska si dnes nevieme predstaviť slovenský symbolizmus, ktorého bol jediným predstaviteľom v „čistej“ podobe, ale bez neho by

sa zrejme inak, pomalšie vyvíjala aj slovenská poézia druhej polovice 20. storočia, ktorej vplyv zasa siaha až k dnešku. Rozsahom nevelké, ale kvalitou fascinujúce a veľmi dôležité dielo vytvoril Krasko preto, lebo sa neriadil ideológiou, či vopred danými ideami, ale intuíciou svojho básnického talentu. S písaním poézie to pritom myslel smrteľne vážne. Svedčí o tom aj to, čo v roku 1922 napísal v Mladom Slovensku: „Verše písať je ľahko. Ale písať básne je veľmi, veľmi ťažká vec.“ Hľa, ako jednoducho vystihol podstatu veci.

2. V odpovedi na predchádzajúcu otázku som použil prívlastok „fascinujúce“. Moja fascinácia básňami Ivana Kraska, ktorá pretrváva dodnes, sa začala v čase stredoškolských štúdií, keď som vôbec intenzívnejšie začal čítať poéziu. Neskôr som si básnikov tak trocha kategorizoval. Je veľa dobrých i vynikajúcich básnikov, ale osobitnú, vzácnu kategóriu tvoria tí, ktorých básne na nás pôsobia, akoby nám počarovali. Tých sám pre seba – lebo to, prirodzene, nie je literárnovedný pojem – nazývam básnikmi-mágmi. Takýmto mágom je v mojich očiach aj Ivan Krasko. (Pred ním boli dvaja – Janko Kráľ a Samo Bohdan Hroboň, po ňom tiež dvaja – Ján Stacho a Ján Ondruš.) Kraskova lyrika má v sebe niečo tajuplné, neraz akoby sa dotkla aj záhrobného sveta, čím z nej na nás dolieha existenciálna úzkosť. Napríklad i z takej stredoškolskom vari najčastejšie ponúkanej básne *Topole*, ktorá sa končí týmto štvorverším: „*Hej, tie hrdé, vysočizné topole! / Ako vzhľad ich duch môj zmizne... / Hore...? Dolu...? Do nirvány...? / – Ako havran ošarpaný / do noci...*“

Kraskova predstavivosť a obraznosť je jedinečná, rokmi nestráca na svojej účinnosti. Obdivuhodné je i to, aký vyvinutý mal zmysel pre hudobnosť verša, ale tiež to, ako prekvapujúco dokázal zrušiť (či prudko zmeniť) rytmus, a tým nás núti zvýšiť našu čitateľskú pozornosť. A o tom, ako vedel pracovať s interpunkciou, najmä s pomlčkami, výkričníkmi a tromi bodkami, napísal Ján Zambor celú štúdiu. Pomlčka je vlastne sémantické nič, ale v Kraskovej básni je odrazu plná významov... Áno, hoci Krasko na fotografiách vyzerá ako úplne konvenčne seriózny pán, bol to veľký čarodejník.

Matúš MIKŠÍK

Myslím, že odpovede na obe položené otázky majú de facto rovnaký základ – nespochybniteľný význam v kontexte literárnej histórie i stále veľký dosah na súčasného čitateľa pramení priamo z kvality Kraskovej tvorby. Texty dvoch útlých zbierok sú vytvorené (parafrázujúc T. S. Eliota) „s vedomím tradície“, a to nielen domácej, ale i svetovej, resp. nielen svetovej, ako to kedysi vnímali príslušníci staršej generácie Vajanský a Hviezdoslav, ale naozaj i tej našej. Krasko tak na jednej strane obstoja v línii veľkých básnikov svetových, akými boli Baudelaire, Poe či Eminescu (vzorka schválne zvolená na základe afinity autorských poetík), na strane druhej v našom literárnom kontinuu predstavuje dôležitý vývinový článok reťaze básnikov od Hollého cez Kráľa a Hviezdoslava až kdesi k Novomeskému, Váľkovi a Strážayovi (opäť účelovo zostavený zoznam, ktorým sa sieť „kraskovských“ konexií v našej literatúre, samozrejme, nevyčerpáva). Jednoducho povedané, Krasko pohol slovenskú poéziu dopredu tak energicky, až sa dokázala vyrovnáť s poéziou svetovou, a teda nie nadarmo je považovaný za tvorcu modernej slovenskej lyriky. Prirodzene, takéto vnímanie Kraska v historickom kontexte je

záležitosťou viac-menej úzkeho kruhu literárnych akademikov a nadšencov – pre reálnu masu čitateľov je poézia tohto neoromantika a symbolistu stále príťažlivá vďaka svojej aktuálnosti.

V jednom z listov Krasko hovorí o strate istôt a o sebe samom referuje ako o jednom z rozorvancov potácajúcich sa na prahu 20. storočia. Substrát tvorený stratou bytostného kontaktu s metafyzikou poskytuje Kraskovým textom silný náboj i dnes, keďže ruptúra medzi skutočným (možno už hyperskutočným) človekom a jeho metafyzickou projekciou sa za dlhý čas nielen nezacelila, ale dokonca sa pomerne drasticky prehĺbila. Keď o sebe Krasko hovorí, že je „človekom v XX. storočí“ (variant básne v próze *Ja*), stačí pripojiť rímsku jednotku a údernosť a tragickosť celej situácie sa preniesie do súčasnej situácie. Na základe tejto odtrhnutosti potom autor cez svoj lyrický subjekt zvädza nerovný boj s démonmi dezilúzie a ničoty, dokonca ide až tak hlboko, že načrie do samotnej ľudskej podstaty, do primordiálneho chaosu (báseň *Noc*), a na základe svojej skúsenosti komentuje stav, v ktorom sa človek nachádzal a stále nachádza.

Toto tvorí esenciu kognitívneho a noetického aspektu Kraskovej tvorby, čím sa, samozrejme, sila autorových básní nevyčerpáva. Nemenej dôležitá je ich estetická hodnota, teda samotná Kraskova poetika v užšom zmysle slova. Táto funguje až do poslednej pomlčky, v textoch nie je nič navyše, nič nechýba. A hoci by sa mohlo zdať, že to je „iba“ záležitosťou verbálnej virtuozity (ktorej najvyšší bod u nás reprezentuje Hollého tvorba), premyslené rytmicko-metrické a lexikálno-syntaktické tvarovanie básne priamo podporuje celkový výraz Kraskových veršov a ich sémantiku. Ústi to do efektu, ktorý dobre vystihuje Poeov pohľad na poéziu, vyslovený v jeho *Filozofii básnickej skladby*: „Hlavnou doménou poézie je krása a jej najvýraznejšou manifestáciou je tón melanchólie“. Krasko je teda vo svojej najhlbšej podstate – tej, ktorú sa tiež pokúsil racionálne analyzovať – smutný básnik a práve z dialektického spojenia snahy o rozumové videnie sveta a nevyhnutnosti jeho citového prežívania, ústiaceho do pocitu hlbokého smútku, pramení rovnako nesmierna sila i uchvacujúca krása jeho stále rezonujúcich veršov.

Zoltán RÉDEY

.....

1. O „prelomovom“ význame poézie I. Kraska v dejinách slovenskej literatúry – o tom, že sa jeho básnické dielo stalo priam „emblémom“ a jeho meno či názov jeho debutovej zbierky takmer synonymom slovenskej literárnej moderny a symbolizmu, že „esenciálne“ stelesňuje slovenskú modernú lyriku alebo aspoň jednu z jej rozhodujúcich vývinových polôh, sa azda osobitne ani netreba zmieňovať. V tomto duchu alebo podobne poňaté charakteristiky nájdeme v ktoromkoľvek vydaní Dejín slovenskej literatúry. Hneď jeden z prvých ohlasov na básnikov debut *Nox et solitudo*, recenzia F. Votrubu z roku 1909, však upozorňuje na to, že „symbolizmus má u Krasku (...) zvláštny ráz. Nie studená hra s obrazmi a pomyslami, s farbami a vôňami, ale prostriedok znázorniť vlastné tušenia, stupne pocitov a postrehov“. V období totalitného režimu sa potom zdôrazňoval zase sociálny, sociálno-etický rozmer Kraskovej tvorby, jej blízkosť k ľudu a ľudovému („bytostná zúčastnenosť lyrického subjektu na osudoch spoločenského kolektívu“). Popri tom však už začiatkom osemdesiatych rokov napr. V. Mikula konštatuje: „Spoločenská dôležitosť Kraskova je však dnes hádam v napohľad efemérnejších, menej fundamentálnych, no o to jemnejších veciach – v jeho intímnej lyrike, áno, tej pesimistickej“. Š. Strážay v predslove k výberu z poézie I. Kraska s názvom *Plachý akord* z roku

1980 zase poznamenáva, že „Kraskovo dielo sa vzdáľuje do minulosti. Je zaujímavé sledovať ho na tejto iluzívnej ceste: stáva sa možno menej naliehavým (...), čo v ňom bolo subjektívne tragické, dnes je predovšetkým pekné“.

V uvádzaní názorov na dielo I. Kraska by sa dalo takmer neobmedzene pokračovať, relevantne sa k nemu vyjadrili a vyjadrujú vlastne všetky kľúčové autority slovenskej literárnej vedy. Práve Krasko je ukázkovým prípadom, keď „metatextová nadstavba“ (to, čo sa napísalo o Kraskovi a jeho diele v rámci jeho literárnovednej reflexie) rozsahom nápadne presahuje samotný reflektovaný text (to, čo napísal Krasko – dve útle básnické zbierky a niekoľko krátkych próz). Nejde však len o „vývinový“ prínos tejto poézie, ktorý dokáže relevantne zhodnotiť i tak nanajvýš literárna historiografia a v otázke ktorého panuje jednoznačná zhoda. Koniec koncov, ako v inej súvislosti poznamenal v rámci jednej svojej prednášky na pôde nitrianskeho Ústavu jazykovej a literárnej komunikácie pred mnohými rokmi J. Števček (ktorý napr. vyzdvihoval u Kraska motív viny, básnikov pocit previnenia), literárne diela predsa nevznikajú – nepíšu sa preto, aby „posúvali dopredu“ vývoj literatúry, ale preto, aby sa čítali. A pokiaľ ide o tento aspekt – o reálny, recepčne relevantný zmysel diela pre súčasného čitateľa, potom Krasko práve aj z tohto hľadiska dnes obstoí (na rozdiel povedzme od Hviezdoslava, ktorý zostáva básnikom neprístupným a ťažko zrozumiteľným). Kraskova lyrika, alebo aspoň značná časť jeho básní, pochopiteľne, v špecifickom lyrickom mode a básnickom jazyku, no nielen „symbolisticky“, nielen v zmysle „literárneho dokumentu“, ale v lyricky obzvlášť koncíznej, pritom však recepčne stále „živej“ podobe vyjadruje hĺbkový, zakladajúci životný pocit a mentálne „nastavenie“ či naladenie človeka západnej kultúry – jeho existenciálne rozpoloženie, ako prežíva a vníma človek civilizačno-kultúrneho Západu na začiatku 20. storočia (ale i 21., dnes vari o to viac) svoje bytie vo svete (postavenie zoči-voči svetu) a v čase, časovosť svojho života – svoju existencialitu – a azda i „dejinnosť“ svojej doby.

Isteže, v slovenskom dobovom literárnom kontexte bola progresívna a rozhodujúca najmä poetika symbolizmu a kraskovská suverénna, bravúrna sylabotónica, avšak nadčasová výpovedná a estetická hodnota Kraskovej lyriky tkvie azda v tom, čo touto poetikou, hoci aj pre nás už dnes „menej naliehavým“, zato však osobitým spôsobom komplexne vyjadruje. Melanchólia, skepsa, splín, „skleslosť“, zatrpknutá introverzia, k solipsizmu sa približujúca nedôvera k svetu či uzavretosť pred ním, traumatizujúci, skľučujúci pocit z uvedomovanej pomínutelnosti, úzkostne pocíťovaná existenciálna osamelosť, clivota, elegická naladenosť – nie že by sa tieto výrazovo-tematické polohy neboli objavili v domácej lyrike už aj pred tým, nie však na takej úrovni a v takej modalite ako u Kraska, totiž v zmysle natolko markantného a koherentného „sémantického gesta“ i rovnako celistvého lyrického (fikčného) sveta – ako autentický a osobitý výraz radikálneho západného subjektivismu.

Kraskova poézia – skromná nielen svojím rozsahom, ale v konečnom dôsledku i poetologickými prostriedkami (aspoň v zmysle výrazovej koncíznosti, hutnosti – zvlášť povedzme v porovnaní s Hviezdoslavovou programovou monumentalitou tvorby, šírkou a „opulentnosťou“ výrazu) – pôsobí tak v nejednom ohľade ambivalentne: je západná, európska, a pritom i symptomaticky slovenská; je významovo i výrazovo „esenciálna“, a zároveň i „živá“ a spontánna; je výsostne artistná, „rafinovane estetizovaná“ a práve tak aj „piesňovito“ prostá, evokujúca miestami rytmus i celkový ráz slovesného folklóru.

2. Práve tým, čo v nej predstavuje spomínané kvality, čo z nej pretrváva ako hodnota. Treba však povedať, že Krasko stelesňuje určité hodnoty či hodnotový svet nielen samotnou tvorbou, ale už aj svojim osudom a životnými okolnosťami, známymi aj z jeho bežného učebnicového životopisu. Krasko vlastne reprezentoval vo všetkom, čo robil, alebo s čím mal do činenia – v tvorbe, v profesii, v politike, dokonca už aj „vo vonkajšej úprave a v spoločenskom správaní“ (teda samotným zjavom, svojim príslovečne „elegantným, dokonale korektným“ zovňajškom), vysoké či najvyššie niveau. (Je priam kuriózne, že práve v čase, keď bol činný ako poet, lyrický básnik par excellence, sa profesijne realizoval v prísne exaktnej technicko-industriálnej sfére, ktorá predpokladala výlučne prírodovedné vzdelanie a pripravenosť, totiž ako chemický inžinier, ktorý sa navyše mohol pochváliť okrem iného aj patentovaným vynálezom, použitým vo výrobnom procese.) Stačilo by však spomenúť napr. už len známy fakt, že Krasko ako jeden z najvýznamnejších predstaviteľov slovenskej literatúry 20. storočia absolvoval svoje stredoškolské štúdiá na troch rôznych – rôznajazyčných gymnáziách, totiž maďarskom, nemeckom a rumunskom. Už len štvorjazyčnosť tohto druhu (ak rátame čisto iba tieto oficiálne študijné jazyky, ktoré nemohol neovládať, a, prirodzene, slovenčinu ako jeho materinský jazyk, nie však aj prípadné iné reči, ktoré na istej úrovni mohol ovládať ešte popri tom; mohli by sme však rovno hovoriť aj o päťjazyčnosti vzhľadom na české prostredie, v ktorom bol neskôr zamestnaný) je obdivuhodná. Nie však (len) ako učená polyglotnosť filologicky zameraného intelektuála, ktorý iniciatívne prijíma iné kultúry, resp. osvojuje si cudzie jazyky, ale skrátka ako „životný osud“ stredoeurópskeho básnika, ktorý v mladosti iba mení miesta svojho štúdia v rámci toho istého štátu a školského systému a z číro „prevádzkových“ dôvodov musí meniť aj jazyky, teda ako prirodzený modus vivendi „za monarchie“. Mimochodom, tej monarchie, ktorú básnik stotožňuje na jednej strane nostalgicky so „starým svetom“ – vzácnymi (napr. i piesňovými) tradíciami a svetom svojho detstva, na druhej strane však aj so svetom biedy „jeho ľudu“.

Krasko teda tak či onak tematizuje životný pocit človeka západnej civilizácie, prirodzene, cez svoje vlastné, osobné, subjektívne rozporenie predovšetkým toho dobového, na začiatku 20. storočia a na sklonku rakúsko-uhorskej monarchie – človeka Západu a zároveň tohto zanikajúceho sveta. Kraskove najsilnejšie, najpôsobivejšie básne nevdojak a hoci čo i len nepriamo vystihujú „západ“, „zapadanie“, „okcidentálnosť“ aj v tomto zmysle – takto chápanú „súmraknosť“ („*a súmrak padá, vždy väčší, hustší*“), ono „večerenie“, „zvečerievanie“, „zmrákanie, stmievanie sa“ – nielen ako úzkostne uvedomované miznutie sa, uplyvanie času, života, ale aj ako „završovanie“, (možno neuvedomovaný, možno istým spôsobom tušený) nastávajúci či nadchádzajúci „zmar“, „sklonok“, koniec čohosi – onoho sveta, ktorý krátko po tom, ako vyšla Kraskova druhá a zároveň vlastne posledná zbierka *Verše* (1912), teda po prvej svetovej vojne, skutočne aj nenávratne zanikol.

Anna VALCEROVÁ

.....

1. Ivan Krasko je pre mňa najdôležitejší moderný slovenský básnik. Jeho výraz je stručný a zároveň presný. Neplýtvá slovami, v jeho básni sa nedá nič zmeniť ani nahradiť. Optimálna je harmónia významu a zvuku v jeho textoch. Vydal len toľko, čo musel povedať. Keď už nemal čo povedať, odmlčal sa. Je málo básnikov, ktorí to dokážu. Hovoriť je striebro, mlčať zlato. Priestor na dotvorenie jeho textov v čitateľovej fantázii je dostatočne široký.

2. Kraskova poézia je nadčasová. Prihovára sa mi presnosťou výrazu i hĺbkou citu. Je hlboko zakotvený v domácej tradícii, je sčítaný i vo svetovej literatúre, čo nemusí manifestovať. Na jeho veršoch je naozaj „krv prischnutá“. Nikde nenájdeme prázdne slová. Skromnosť je jeho najkrajšou ozdobou. Rozumie mu jednoduchý človek aj intelektuál.

Ján ZAMBOR

.....

Postavenie intenzitnej lyriky Ivana Kraska je v modernej slovenskej poézii zakladateľské. Tento básnik prišiel s novou problémovosťou a s výraznou umeleckou stavebnosťou. Viacerými nitkami bol spojený so slovenskou básnickou tradíciou a s tvorbou inonárodných básnikov, najmä modernistických, ale pritom bol samým sebou. Väzby na inonárodný modernizmus, ktorých tvorivým rozvíjaním posúval slovenskú poéziu ďalej a k európskosti, mu niektorí súčasníci aj vyčítali a on na to aj reagoval. Dôležitou, hoci málo známou obrannou reakciou bol jeho preklad eseje nemeckého symbolistu Richarda Dehmela *Príroda, symbol a umenie*.

Od jedného francúzskeho básnika som na stretnutí v Paríži počul vyjadrenie, že podľa Francúzov hodnotovo akceptovateľná moderná francúzska poézia musí v sebe obsahovať niečo mallarméovské. Možno si kľásť otázku, či hodnotovo akceptovateľná, presvedčivá i pôsobivá moderná slovenská báseň nemá v sebe aspoň stopovo obsahovať niečo kraskovské. Nejde, prirodzene, o explicitnú, ale o implicitnú, hoci aj veľmi diskrétnu nadväznosť. Pritom je, prirodzene, dôležité, ako Kraskovu poézii vidíme, či sa uspokojíme s jej didaktickým obrazom, často redukovaným na také básne ako *Otrok*, *Otcova roľa* a *Baníci*, prípadne ešte *Vesper dominicae* (hoci ich nechcem podceňovať), alebo rozoznávame aj jej nereglementovanú, často krajne rozpornú podobu i potencialitu, ktorú v sebe nesie. To kritérium hodnotovej akceptovateľnosti je zaiste v spôsobe Kraskovho písania, v jeho záväznosti, obsažnej máloslovnosti (napriek využívaní opakovacích postupov), v rámci ktorej sa uňho ráta aj s neverbálnym významovým priestorom, a v sugestívnej umeleckej tvarovanosti.

Kraskova lyrika bola podnetom pre viacerých slovenských básnikov. Prvky, na ktoré sa rozvíjajúco nadväzovalo a nadväzuje, sa menili a menia. Bolo by chybou, keby sme jej recepciu zakonzervovali v podobe tých „regenerácií“, ako sa o nich kedysi písalo. Implikujú totiž aj istý obraz Kraskovej poézie.

V tejto súvislosti sa žiada uviesť, že Krasko nie je iba atmosférický básnik, hoci aj v tom je silný a prínosný, ale aj básnik intelektu a analytickosti, ba i jej nemilosrdnej verzii, nemilosrdnej k lyrickému subjektu i k národnému spoločenstvu. Jeho rozmer myslenia sa nám môže pripomenúť u Laca Novomeského a v podobe krutej analytickosti u Pavla Horova (*Nioba matka naša*), u Miroslava Válka, Jána Ondruša či Františka Andraščíka. Ako básnik odkrytého subjektu („nezakryvanej duše“), „absolútneho denníka“ sa vari najvýraznejšie aktualizuje u Válka. Mal odvahu k vyhranenému postoju a vyhranenej optike. V dramatickej podobe exponoval rozpory, s ktorými sa vyrovnávali aj básnici, ktorí prišli po ňom. Osobitný význam mal rozpor medzi túžbou po viere a dôvere a pokušeniami neviery a všeobecnejšej skepsy. V spojitosti s Kraskom by sme mohli hovoriť aj o frustrovanom, dezintegrovanom, difúznom subjekte, ktorý súčasne zápasí o prekonanie krízy. I v tom medzi ním a inými možno nájsť analógie. Súčasne

je to však aj básnik ústretového subjektu, ktorý sa potom ohláša v poézii Novomeského a ďalších slovenských básnikov až po dnešok.

Kľúčové obrazy významných povojnových básnikov nesú kraskovské stopy: Kraskov obraz mesiaca v básni *Už je pozde...* „Nad horami vrcholí / veľký mesiac, nemý, bledý; / obličaj sta mŕtvoly“ s usúvzťažnením mesiaca a obličaja (čiže tváre) sa objaví v básni Jána Ondruša *Šialený mesiac* z rovnomennej zbierky (1965): „tvárou som mesiac“; mortálnosť Kraskovho obrazu mesiaca má zasa paralelu vo Váľkovom metonymickom verši „keď mŕtva luna stojí za oknom“ v básni *Len tak* zo zbierky *Milovanie v husej koži* (1965).

Krasko, ako som naznačil inde, v básni *Sonet* anticipoval predstavu pustatiny individuálneho ľudského bytia a spoločnosti, ako ju nachádzame v skladbe T. S. Eliota *Pustatina* a neskôr v poézii Miroslava Váľka a Jána Buzásyho (v skladbe *Pláň*).

Nazdávam sa, že od konca päťdesiatych a od šesťdesiatych rokov minulého storočia možno nájsť spojitosť medzi Kraskom a novými básnikmi v zameraní na vyjadrenie zložitosti, protirečivosti aj iracionality partnerských vzťahov. Mám na mysli najmä *Dotyky* Miroslava Váľka a *Zimoviská* Jozefa Mihalkoviča (o tom som však už tiež písal). Aj chápanie poézie ako úsilia o komunikačný medziludský kontakt avizoval už Krasko, dokonca už v básni z preddebutového obdobia *Lístok*.

Za pripomenutie azda stojí aj to, že prácu s viacerými náboženskými kódmi či náboženský synkretizmus, ktoré sú príznačné pre Kraskovu poéziu, nachádzame i v tvorbe niektorých súčasných slovenských básnikov rozličných generácií.

Záujem o Kraska sa prejavil aj u autorov mojej generácie. Na významnej vedeckej konferencii pri príležitosti básnikovej storočnice roku 1976 v Smoleniciach z mojej generácie vystúpili Valér Mikula, Ján Švantner a ja a naše reflexie vyšli aj v zborníku *Litteraria XX. – XXI. Ivan Krasko. 1876 – 1976* (1978). Neskôr o Kraskovi písal Ladislav Čúzy. Dotyk s Kraskom možno nájsť vo Švantnerovom básnickom debute *O snežnom srdci* (1972) i v mojej lyrickej prvotine *Zelený večer* (1977). V prvej polovici sedemdesiatych rokov som napísal komparatívnu dizertáciu *Ivan Krasko a poézia českej moderny*, ktorá knižne vyšla roku 1981. Roku 1996 sa štúdiu o zvýznamňovaní interpunkcie v Kraskovej lyrike začalo moje nové obdobie záujmu o jeho poéziu; vyústilo do knižnej monografie *Vzlyky nahej duše. Ivan Krasko v interpretáciách*, ktorá vyjde tohto roku. Svoj literárnovedný prístup, v mnohom iný ako u mojich predchodcov, nazývam semiopoetologický. Kraskova poézia je preň osobitne vhodná. Odlišnosť je aj v tom, že vo väčšej miere vychádzam zo symbolistického charakteru autorovej tvorby. Bol to práve básnický symbolizmus, ktorý okrem iného vyzdvihol zvukové tvarovanie; v Kraskovej lyrike má konotačno-ikonickú platnosť, čo pri interpretácii beriem do úvahy. Pokiaľ ide o kraskovské inšpirácie v mojej pôvodnej básnickej tvorbe, najvýraznejšie sa premietli v najnovšej zbierke *Dom plný neviditeľných* (2014). V jednej básni v súvislosti s jeho lyrikou hovorím o meteorogramoch, ktoré sú meteorogramami duše; v inej pripomínam jeho chvejivú senzibilitu; sugestívnosť jeho básne *Topole* je pre mňa taká silná, že som do básne *Zimný topoľ*, pravda, v poetologicky transformovanej podobe, musel zakomponovať aj jeho videnie; s Kraskom (no nielen s ním) ma spája záujem o konotačnú semiotizáciu interpunkcie... To, čím sa mi básnik prihovára, čitateľ nájde v mojich úvahách o jeho poézii i v niektorých mojich básňach.

Anketu usporiadal Dušan Teplan